

Kozłowski, Stefan Karol / Twardowski, Wojciech

Znalezisko pięściaka w pobliżu Radomia

Światowit 32, 145-148

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II. DROBNE PRACE I MATERIAŁY

Stefan Karol Kozłowski, Wojciech Twardowski
Uniwersytet Warszawski, Muzeum w Radomiu

ZNALEZISKO PIĘŚCIAKA W POBLIŻU RADOMIA

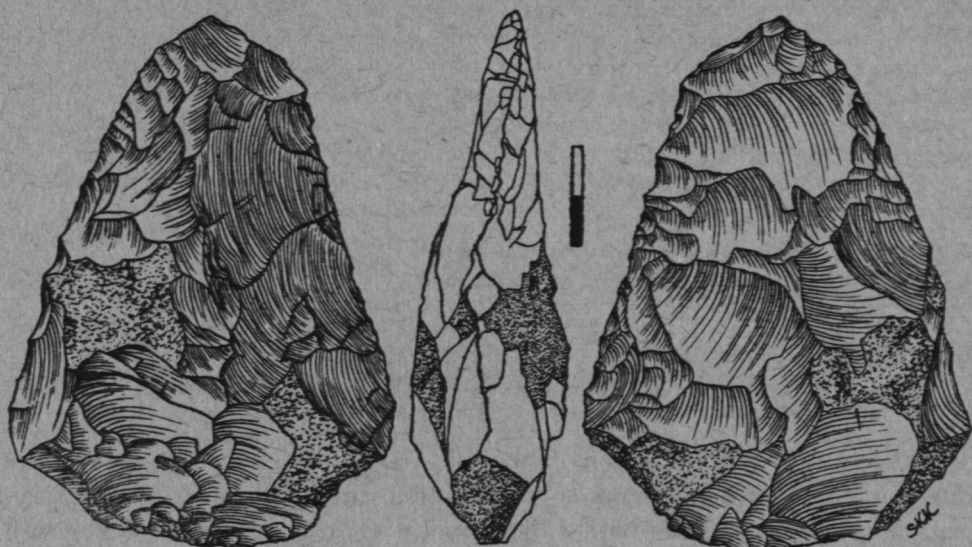
Wiosną 1967 roku W. Twardowski i J. Gula, w czasie penetracji terenowej w miejscowości Skaryszew pow. Radom, odwiedzili pracownię historyczną przy Szkole Podstawowej w Skaryszewie. Okazało się, że w jej zbiorach znajduje się kilka zabytków archeologicznych z epoki kamiennej. Wśród nich uwagę zwracał okaz pięściaka, który jest przedmiotem niniejszej publikacji.

Opiekun pracowni historycznej, Z. Zaręba, nauczyciel, zobowiązał się zdobyć dokładniejsze niż posiadał w tym momencie, informacje na temat pochodzenia i okoliczności znalezienia interesującego nas zabytku. Niestety nie udało się uzyskać dokładniejszych informacji o lokalizacji i okolicznościach znalezienia pięściaka, wiadomo jedynie, że zabytek został dostarczony do zbiorów przez uczniów około 1955 - 56 roku i pochodzi prawdopodobnie ze wsi Kobyłany pod Skaryszewem. Informator nie zna nazwiska znalazcy, jako że w momencie dokonania odkrycia jeszcze w szkole nie pracował, a przedmiot opisywany zastał już w zbiorach szkoły. Głwoli ostrożności należy brać pod uwagę i taką ewentualność, że pięściak może pochodzić z rozproszonych zbiorów jakiegoś okolicznego kolekcjonera, choć Z. Zaręba o takim żyjącym gdzieś w okolicach Skaryszewa nic nie słyszał.

Planowanych badań archeologicznych w okolicach Skaryszewa jeszcze nie prowadzono, w przyszłości trzeba je będzie podjąć, gdyż zlokalizowanie ewentualnego stanowiska paleolitycznego może mieć nader istotne znaczenie.

Niżej podajemy opis i wstępną analizę pięściaka z Kobyłan (ryc. 1).

Okaz wykonany jest z płaskiej konkrecji krzemienia kredowego (bałtyckiego) północno-zachodniego, posiadającej kolor naturalny szaro-czarniawy, wpadający w oliwkowy, lekko plamisty. Na tle tych kolorów występują lekko rozmazane, drobne, nieregularnie rozrzucone białawe punkciki i plamki. Konkrecja pierwotna pokryta była cienką, mocno porowatą i chropowatą korą, której powierzchnia jest silnie urzeźbiona. Wszystkie stare negatywy

Ryc. 1 — Kobylany, pow. Radom, pięściak prądniczi

przemysłowe narzędzia pokrywa patyna, która na tle jaśniejszych plam surowca posiada kolor rudawy, zaś na tle ciemniejszych żółtawo-oliwkowy.

Powierzchnie przemysłowe są jednakowo równo, dość intensywnie wyświecone, ale granice między negatywami są czytelne, nie zagładzone. W stosunku do swojej pierwotnej formy okaz jest w minimalnym stopniu odkształcony, czego dowodem są drobne wyluski i negatywy na krawędziach bocznych i ostrzu, odsłaniające naturalną barwę surowca, w sumie jednak zniszczenia te nie zmieniają typowego kształtu pięściaka. Najpoważniejsze uszkodzenie, to utracenie lub odłamanie ostrza okazu. Pochodzi ono jednak najpewniej z czasu użytkowania narzędzia, ponieważ przełom jest spatynowany, tak samo jak pozostałe płaszczyzny.

Rozmiary okazu: długość — 106 mm, szerokość — 75 mm, grubość — 29 mm.

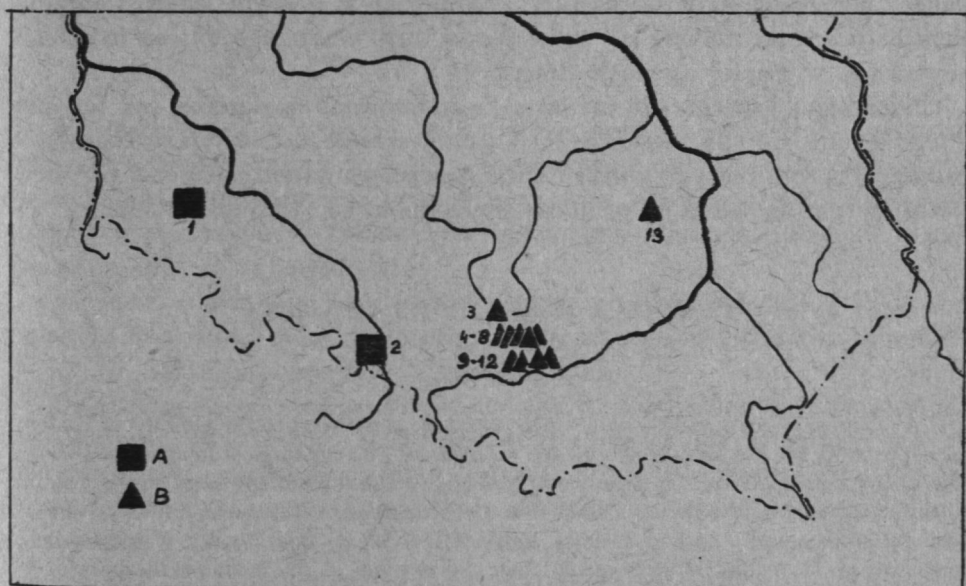
Pięściak posiada kształt zbliżony do trójkątnego, jest okazem bardzo symetrycznym. Krawędzie boczne proste, pięta krawędziowa — prosta, załamana w płaszczyznę naturalną. W przekroju poprzecznym okaz jest płaskawo-wypukły, przekrój podłużny prezentuje pełną symetrię, przy czym charakterystyczny jest kontrast smukłej partii ostrzowej i dość masywnej pięty, co częściowo zbliża nasze narzędzie do pięściaków gruszkowatych.

Pięściak jest formowany retuszem bifacjalnym, muszlowatym, płaskawym, lub mało stromym. Negatywy pierwszej serii zachodzą zwykle dość głęboko na powierzchnię okazu, uzupełnione są one nieraz serią drobnych, krótkich negatywów regulujących nierówności krawędzi. Pięta też uformowana retuszem obulicznym, prezentuje negatywy półstromie. Warto jeszcze podkreślić

obecność pozostałości kory w parti piętowej narzędzia — z jednej strony zachowana jest ona częściowo na stronach wierzchniej i spodniej pięściaka, z drugiej tworzy część pięty (partie boczne).

*

Okaz z Kobyłan pochodzi najpewniej ze środkowego paleolitu, o czym świadczą przede wszystkim kryteria formalne, które niżej zostaną przytoczone (ryc. 2).

Ryc. 2 — Znajdźiska pięściaków w Polsce. A — pięściaki aszelskie, B — pięściaki prądnicke. 1 — Kondratówka, 2 — Maków 4, 3 — Jaskinia Okiennik, 4 - 8 — Schronisko Wylotne (trzy zespoły), Jaskinia Ciemna, Jaskinia Koziarnia (?), 9 - 12 — Kraków²Wawel, Kraków-Zwierzyniec, Piekary I i III, 13 — Kobyłan

Okazy zbliżone do omawianego pięściaka znane są z polskich stanowisk środkowopaleolitycznych zaliczanych do kultury prądnickej, takich jak: Jaskinia Okiennik (utwory Okn 2 i Okn 3) we wsi Piaseczno, pow. Zawiercie¹, Schronisko Wylotne (trzy poziomy kulturowe)² i Jaskinia Koziarnia (?)³

¹ S. Krukowski, *Paleolit Polski*, w: *Prehistoria Ziemi Polskich*, Kraków 1939 - 1948.

² W. Chmielewski, K. Jazdzewski, J. Kostrzewski, *Pradzieje Polski*, Wrocław, Warszawa, Kraków 1965; W. Chmielewski, *Dzieje grup ludzkich zamieszkujących ziemię Polski w plejstocenie*, w: *Materiały do prahistorii ziem polskich*, Warszawa 1964.

³ W. Chmielewski, K. Kowalski, T. Madeyska-Niklewska, L. Sych, *Wyniki badań Jaskini Koziarni w Saszowie, pow. Olkusz*, „Folia Quaternaria”, t. 26, 1967.

we wsi Saspów, pow. Olkusz, Jaskinia Ciemna (warstwa CO 6) we wsi Ojców, pow. Olkusz⁴, Kraków-Wawel⁵, Kraków-Zwierzyniec⁶, Piekary I i III, pow. Kraków („przemysł skalski”)⁷. Zbieżności dotyczą większości zaobserwowanych na naszym okazie cech charakterystycznych.

Jednocześnie należy podkreślić, że okaz z Kobylan znacznie różni się od pięściaków zaliczanych u nas do kultury aszelskiej (Kondratówka, pow. Złotoryja⁸ i ewentualnie Maków 4, pow. Racibórz⁹).

W konsekwencji należy stwierdzić, że nasz pięściak najpewniej należy do kultury prądnickiej i jest jednocześnie najbardziej wysuniętym na północ śladem penetracji ludności kultury prądnickiej w naszym kraju. Chronologicznie winien on mieścić się we wczesnej fazie ostatniego okresu lodowego, najpewniej w cieplej oscylacji Brørup (?).

Przekonani jesteśmy, że zarówno tu zreferowane znalezisko, jak też inne z tego rejonu (Lipnik, Jaskinia Raj) winny skłonić badaczy do rozszerzenia badań nad problematyką kultur najwcześniejszych na ich północnej peryferii, a więc w tym wypadku na północnym przedpołu Gór Świętokrzyskich.

FIND OF A HANDAXE NEAR RADOM

Summary

A few years ago, a middle palaeolithic handaxe was found in the vicinity of Radom, most probably on the area of the village Kobylany. The typological analysis has shown that this specimen bears the closest resemblance to those from the sites of the Prądnik culture (the sites of Okiennik¹, Wylotne², Koziarnia³, Ciemna⁴, Kraków-Wawel⁵, Kraków-Zwierzyniec⁶, and of Piekary I and III⁷). It is undoubtedly connected with that culture. It should be emphasized that it is a trace of the most northerly situated site of the Prądnik culture, and that it was found in the region where more and more frequently middle palaeolithic sites are being discovered.

⁴ S. Krukowski, o.c.

⁵ Materiały z badań L. Sawickiego i późniejszych w Muzeum Archeologicznym w Krakowie.

⁶ Materiały z badań A. Jury w Muzeum Archeologicznym w Krakowie i badań L. Sawickiego w IHKM PAN w Warszawie.

⁷ S. Krukowski, o.c.

⁸ W. Chmielewski, *Dzieje grup ludzkich*.

⁹ J. K. Kozłowski, *Paleolit na Górnym Śląsku*, Wrocław, Warszawa, Kraków 1964.